

XVI əsrin birinci minilliyi bitər-bitməz zamanına yetməkdə olarkən Şərqi böyük dövləti Səfəviləri hədələyən yeni bir güclü dövlət artıq öz sərhədlərini Şah İsmayıl xanədanının sərhədlərinə qonşu eləmişdi.

Məhəmməd xan Şeybani şimal özbəklərinin qüvvələrini birləşdirərək, hətta özbəklərə daxli olmayan ərazilərə də hücum elədi və onların hər birini asanlıqla özünə tabe etdi. Qalır Sultan Hüseyn Bayqaranın əraziləri... Məhəmməd xan Şeybani öz niyyətini Sultan Hüseyn Bayqaranın ölümündən sonra niyyətini gerçəkləşdirmək üçün qılıncını sıyırdı. O, hiss edirdi ki, Xorasan əyalətini zəbt etmək üçün ən yaxşı zaman gəlib çatıb. Çünki Sultan Hüseyn Bayqaranın oğulları bir-birilə dil tapa bilmirdi. Qüvvələrini birləşdirmək, ümumi düşməna qarşı birgə müqavimət göstərmək onların heç ağıllarına da gəlmirdi. Beləliklə, Məhəmməd xan Şeybani Xorasan əyalətinin mərkəzi sayılan Heratı çox asanlıqla fəth elədi. Və əlbəttə, bununla da kifayətlənmədi, bütün Xorasanı zəbt etməyincə qılıncını qınına qoymadı.

Heratda saray məclisi qurulmuşdu. Məhəmməd xan Şeybani qırmızı-tünd şərab dolu piyaləni başına çəkdi. Cəhənglərindən üzə aşağı süzülən şərab qırmızı qan rəngində idi və kənardan baxana elə gəlirdi ki, Məhəmməd xan piyalə dolu şərabi başına çəkib və cəhənglərindən süzülən də elə bu qandır. Xan xumarlanmış gözlərini ətrafa dolandırdı, piyaləni qarşısındakı süfrəyə atdı. Piyalənin dibində bir az da şərab qalmışdı. Bu şərab süfrəyə dağılanda elə yenə həmin qan təəssüratını baxanların gözləri önündə bir az da artıq qızardırdı. Xan uzun, ancaq seyrək saqqalını sol əli ilə sığalladı. Ayağa qalxsa da, ləngər vururdu. Hiss olunurdu ki, şərab onu tutub. Amma buna baxmayaraq, qayıdıb yerində əyləşmək istəmirdi. Yaxında olanlar da xanın müvazinətini itirəcəyindən ehtiyatlanaraq ayaq üstə, ona dayaq durmaq istəyində müntəzir idilər. Axır ki, xan sağ əlini düyünləyib yuxarı qaldırdı.

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

fəthnamədir, qoy bu fəthnaməni alan hər kəs təcili mənim hüzuruma gəlsin.

Mirzə elə beləcə də yazırdı: «Hər kəs bizi görməyə və bizə səcdə etməyə gəlsə, bizim yanımızda yüksək mərtəbəyə layiq görüləcəkdir. Kim isə gəlməyə, peşman olacaqdır».

Məhəmməd xan Şeybani axırıncı piyaləni də içəndən sonra yenə yumruğunu düyünləyib amirana dedi: Elə bu gün göndərin bu fəthnaməni. Qoy Ərdəbil şeyxinin oğlu yaxşı-yaxşı oxusun. - Məhəmməd xan bu sözləri dedi. Heç özünün xəbəri olmadan gözləri yumuldu. Şərab onu elə ayaq üstəcə öz ağısına almışdı. Adamlar xanı qucaqlayıb məclisdən apardılar. Hər kəs yaxşı bilirdi ki, xan hələ bu xumarlıqdan bir neçə gün ayılıb divana gələ bilməyəcək.

Şah İsmayıl Məhəmməd xan Şeybaninin fəthnaməsini alanda artıq Səfəvilərin qılıncı Ələüddövlə Zülqədər xanın başında çatlamışdı. Onun üç yüz əlli minlik nəfərlik qoşunu Səfəvi döyüşçülərinin qarşısında duruş gətirə bilməmişdi. Bir gün ərzində döyüşdə yüz əlli min nəfər həlak oldu. Dağ çayını keçə bilməyən elə bir o qədər Zülqədər qoşunu da tələfata uğradı. O, güc-bəla ilə qoşununun tör-töküntüsünü bir yerə yığıb qaçmağa üz qoydu.

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

- Bu yumruğu görürsünüz? Bunun zərbəsi çox ağırdır. Sultan Hüseyn Bayqaranın xanədanını bu yumruq necə qısa müddətdə darmadağın elədi. Biz Sultan Hüseyn Bayqaranın oğullarını işıqlı dünyadan məhrum elədik. İndi necə ola bilər ki, dünyanın uşağı bizim hüzurumuza gəlib diz çökməkdən imtina etsin.

Əlbəttə, Məhəmməd xan bu sözləri deyəndə Şah İsmayılı nəzərdə tuturdu. Elə bu səbəbdən də qəzəbini də gizlətmirdi. Bu vaxt xanın kiçik qardaşı Şahibəy ona yaxınlaşdı:

- Xan, sən öz fəthnaməni göndər. Qoy fəthnaməni oxusun, bəlkə, onda ağı başına gələr.

Qardaşının bu sözlərindən sonra deyəsən, Məhəmməd xanın dumanlanmış düşüncəsi bir qədər aydınlaşdı. Özünü cəmlədi, sonra üzünü yenə qardaşına tutdu. - Onda de, qoy mirzələr yaxına gəlsin.

Bir anda saray mirzələri hazır oldu. Sərxoşluğu açıq-aşkar bilinən Məhəmməd xan fikrindən keçənləri sadaladı. Aradabir dili dolaşmış sözləri qarışdırsa da, mirzələr onun danışığının məzmununu, mahiyyətini tutmağa çalışırdılar.

Məhəmməd xan Şeybani dediklərinə qəzəb donu geydirsə də, o, istəyirdi ki, həm gücünü bildirsin, həm də qonşu ölkələrin hökmdarlarına çatdırsın ki, əgər başlarını salamat saxlamaq istəyirlərsə, Məhəmməd xan Şeybaniyə bac-xərac verməlidirlər. Hər cür əmr və göstərişlərini yerinə yetirməlidirlər. Çünki o, qabağına çıxan bütün ölkələri fəth eləyib. Məhəmməd xan Şeybani sözünü qurtarıb yenə əlini saqqalına çəkdi. Süfrədə ağzı üstə çevrilmiş badəyə baxdı. Əlini uzatdı, şərab paylayanlar başa düşdülər ki, xan yenə içmək istəyir, ona şərab süzdülər. Şahibəy özü piyaləni götürüb qardaşına verdi. Xan piyaləni başına çək-məmiş xumarlanmış gözlərini dolandırdı və dedi: - Bu,

romandan səhifələr

Şah İsmayılın bu döyüşdə qardaşı Soltan İbrahimin böyük güc göstərməsini, qəhrəmanlığını qürurla anırdı. İndi onun üçün Məhəmməd xan Şeybaninin fəthnaməsini oxumaq elə də ağırlıq gətirmirdi. O, Məhəmməd xanın fəthnaməsini istehza ilə qarşılasa da ona cavab yazmaq fikrində deyildi.

Hüseyn Lələ bəy düşündü ki, Şeybaniyə cavab yazmaq ən azı ona görə vacibdir ki, döyüşün vaxtını bir qədər uzatmaq mümkün olar.

- Biz Şeybani ilə qarşılaşacağımız təqdirdə nə üçün ona məktub yazıb hələ bir oyaq da salmalıyıq.

Şah Hüseyn Lələ bəyin gözlərinə baxdı. Sualına onun necə cavab verəcəyini gözlədi.

Hüseyn Lələ bəy ayağa qalxıb şaha təzim elədi:

- Mürşidim, bütün döyüşlərimiz ona görədir ki, Səfəvi xanədanı təhlükəsizlik içində olsun. Qoşunlarımız Zülqədər xanla döyüşdən təzə çıxıb. Vaxt qazanmaq bizim faydamız olar.

Şah başı ilə razılıq etdi. - Demək, biz məktub yazmalıyıq, eləmi? - dedi.

- Bəli, bəli, məktub şah əzəmətinin, qürurunun rəmzidir. - Hüseyn Lələ bəy cavab verdi.

- Onda son qələbələrımızı də qeyd edin və məktubu divanda oxuyun.

Elə həmin gün çapar Məhəmməd xan Şeybaninin sarayına yola düşdü. O, Şah İsmayılın Məhəmməd xana məktubunu aparırdı. Məktubda yazılmışdı:

"Bağışlayan və mehriban Allahın adı ilə. Pak və müqəddəsdir o Allah. İmdada yet, ya Əli!

Əbulmüzəffər Şah İsmayıl Bahadır xan söylər:

Yaxşılıqlar və nemətlərin davamlılığına görə Allah həmd olsun. İmdada yet, ya Əli!

Düşüncə pəhləvanlarının qüdrəti qarşısında heyran qaldıqları, əql və idrakına görə yüksəkliklərdə uçan

qartalların ona aid irfan aləminin ən aşağı pilləsinə belə çata bilmədikləri və dəqiq düşüncə bilənlərin hikməti qarşısında aciz qaldıqları həmin Allahın adı ilə:

Ağıl, düşüncə və dərrakə həmrəy olsalar da

Əzəməti qarşısında aciz qalıblar

Əbədi elm məktəbində müdrik ağıl

Uşaq kimi qoltuğundan lövhəni salaraq heyrdə qalıb.

İmdada yet, ya Əli! Bu müqəddimə ilə demək istəyirəm ki, Nizaməddin Dədə bəy və Şücaəddin Lələ bəy kimi etibar etdiyim bəzi emirləri əzəmətli qoşun və çoxlu döyüşçü ilə Ələüddövlə Zülqədəri dəf etmək üçün Qarabağdan Diyarbəkire göndərmişdim. Həmin Ələüddövlə onları qəfil haqlamış, hücum edərək pərən-pərən salmışdır. Təqribən 300 min döyüşçü ilə Fəratı keçmişdir. Xəbər bizə çatan kimi taleyin ondan üz döndərdiyini düşündük. Əli övladlarına qarşı çıxan məğlub olar. Belə ki, Allahın köməyi ilə çərşənbə günü sübh çağı 14 min adlı-sanlı nizə atanla qələbə mi-niyinə mindik.

Əgər qələbə yüyənini tərpətsələr

Dünyanı hədəqəsindən çıxararlar.

Bizimlə düşmən arasında 40 fərsəng məsafə var idi.

"İmdada yet, ya Əli!" dedik. Ertəsi gün cümə axşamı hələ nurlu günəş zülmət pəncərəsindən çölə çıxmamış Fərat çayını keçdik. Yolda ikən həmin namərdlərlə qarşılaşdıq. On iki imam eşqinə 12 min döyüşçü ayırdıq və 12 istiqamətdən hücum etdik. Qəhrəmanlar hamılıqla meydanda qışqırıb fəryad qopararaq "İmdada yet, ya Əli" deyirdilər.

Məqrişdən məğribə qədər dünya imamla (rəhbərlə) dolu olsa da

Əli və övladları bizim üçün kifayətdir

Dünya günəşi mavi səmada görünəndən sonra düşmən ordusundan 150 min namərdi qətlə yetirdik. 150 min namərd isə suda qərç oldu. Bir nəfər də sağ qalmadı. Bəxtiqara Ələüddövlə 35 min namərdlə nəhayət ki, qaçmağa üz qoydu.

Siləhi sınıb, kəməri qırılıb

Yox əlindən tutan, harayına çatan

Dörd fərsəx getdikdən sonra aldığı yaradan öldü. Qalanları Murad bəyə qoşulub qaçdılar. Bütün döyüşçülər qələbəyə görə sevinc içində belə oxuyurdular:

Şahımız, sən qüdrətin vasitəsilə tapdıq

Səadət, xoşbəxtlik və alicənablıq sərmayəsini

Sən elmin, helmin, səxavətin və əliaçıqlığın var

Sənə tay olduğundan dəm vuran həmin şəxs hardadır?

Qarabağdan izzət və qələbə ilə qayıtdıqdan sonra səmanın himayəsində olan xaqan Məhəmməd Şeybaninin sarayından rəğbətlə qarşıladığımız bir məktub aldıq. Məzmunu budur ki, Herat səltənətini ələ keçir-

dim, mərhum sultan və rəhmətlik xaqanın övladlarını qətlə yetirdim.

Ey dost, düşmən cənazəsini gördükdə

Sevinmə, çünki sən də başına gələ bilər.

Hələ, bu tərəfə gəlmək əzmində olduğunuzu bildirmişdiniz. Narahatlığa əsas yoxdur. Sultani Novruzdan sonra Allahın yardımı ilə cin və insanın sultanı, rəhbərlərin xaqanı, möminlik nümunəsi, haqq olan imam həzrəti Əli ibn Musa Rzanın - salam olsun ona - hələminə doğru gələcəyik. Müqəddəs qəbrin ətrafına qoymaq üçün 70 batman cəvahiratla bəzədilmiş bir zərih hazırlamışıq. Biz müqəddəs Məshəddə qələbə və fəth bayraqları qaldırmaqla tənənə ilə düşərgə salacağıq və Allah necə istəyirsə elə də olacaqdır.

Heydərən ətəyindən yapış və düşünmə (rahat ol)

Nuhun yanında olanın tufandan nə qorxusu?!"

...Çapar neçə gün idi ki, getmişdi. Amma Şah İsmayıl aram ola bilmirdi. Doğrudur, Məhəmməd xan Şeybaninin təmkinli və ağıllı bir cavabını da gözləməmişdi. Şahı pəjmürdə hal edən məsələnin başqa tərəfi idi. Baxmayaraq ki, Şeybani ilə qarşılaşanda onun günəşini söndürəcəyinə inanırdı. Amma yenə müharibələrin tüğyan edəcəyini, qanların sel olub axacağını gözlərinin önünə gətirəndə varlığında bir rəhm, insani duyğu baş qaldırıb üsyan edirdi. Axı nə üçün hökmdarların iddiası günahsız insanların qanına bais olmalıdır? Halbuki elə indinin özündə Məhəmməd xan Şeybaninin ərazisi özünə kifayət edər...

Şah bunları düşüncə də, başqa bir məsələ də onu rahat buraxmırdı. O, sanki Sultan Hüseyn Bayqaranın tənəli baxışlarını da görür və məramını da anlayırdı: Məhəmməd xan Şeybani mənim yurdumu viran qoyub. O, cəzasız qala bilməz!